

УДК 78.087.6(477)

Богдан Щурик, доцент кафедри народних музичних інструментів та вокалу
Дрогобицького державного педагогічного університету
імені Івана Франка

ВОКАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ А. КОС-АНАТОЛЬСЬКОГО

У статті визначено і розкрито риси творчого стилю А. Кос-Анатольського на прикладі пісень і романсів композитора.

Ключові слова: А. Кос-Анатольський, композитор, пісні, романси, солоспів, вокальна творчість, оркестр.

Лит. 4.

Bohdan Shchuryk

VOCAL CREATION OF A. KOS-ANATOLSKYI

In the article certainly and the lines of creative style of A. Kos-Anatolskyi are exposed on the example of songs and romances of composer.

Key words: A. Kos-Anatolskyi, composer, songs, romances, solo singing, vocal creation, orchestra.

Постановка проблеми. Вокальна музика А. Кос-Анатольського займає особливе місце в творчості композитора. Індивідуальний і самобутній стильовий почерк композитора, народжений природним талантом, своїми витокami глибоко пов'язаний з національними традиціями, з пісенністю рідного краю. Інтонaційно-ладові, ритмічні властивості карпатського фольклору, пропущені через призму особистого ліричного світосприйняття надають його творам особливого колориту.

Основні дослідження та публікації, які тією чи іншою мірою досліджують творчість А. Кос-Анатольського, належать до останнього двадцятиліття (Л. Кияновська, А. Терещенко).

Мета статті – висвітлення особливостей вокальної творчості композитора.

Виклад основного матеріалу. Своє ім'я Кос-Анатольський завоював передусім у сфері вокальної музики, що стала стихією, органічною і природною для композитора. Пісенність, визначена самим характером його мислення, світovidчуттям, була біля витоків усіх починань Анатолія Йосиповича. Нею пронизані не лише інтонаційна тканина всіх творів, а й їх гармонія, фактура і форма. Природно, що саме пісенний жанр став провідним у творчому доробку митця. Його пісні – явище багатоскладове. Час підказав їх зміст, нові, породжені життям образи. Композитор розширив емоційний діапазон, ліричної пісні, особливого звучання набули в ній патріотичні мотиви.

Духовний світ А. Кос-Анатольського збагачується народною мудрістю, що забезпечує його творам силу і глибину. Композитор вслухається не лише в багатющу спадщину народних мелодій, а й у наспіви, інтонації, що

складали музичну атмосферу часу, в який він жив і творив. Сміливо залучає Кос-Анатольський до звукової палітри і терпкий присмак гуцульського народного колориту, і гнучку ритміку танго, вальсу, і чітку ритмоінтонацію пісень-маршів, й інтимну задушевність ліричного побутового романсу. Все це поєднується в органічному синтезі, відзначається оригінальною манерою індивідуального авторського музичного письма.

Вокальність, породжена розумінням характеру національного стилю, мелодична пластика, яскрава образність, помножені на відчуття поетичної інтонації – все це сприяє популярності музики Кос-Анатольського. Його твори виконували Д. Гнатюк, Є. Мірошніченко, Д. Петриненко, Б. Руденко, М. Стеф'юк, Ю. Мазурок, В. П'явко, З. Бабій, А. Солов'яненко та інші.

Пісенні традиції А. Кос-Анатольського продовжили композитори В. Івасюк, Б. Янівський, В. Стегайлов та інші.

Сольні пісні і романси займають особливе місце в творчості А. Кос-Анатольського. Сам композитор називав їх "солоспівами", оскільки більшість з них стоять на межі між романсом і піснею. Солоспів більш розвинені, ніж пісні, але простіші від романсу. Яскрава індивідуальна образність, зумовлена поетичною основою, ясне і чітке світосприйняття, проста і доступна переважно куплетна форма, мелодичне багатство, щира і відверта емоційність – ось риси, які характеризують солоспів А. Кос-Анатольського.

Композитор написав чимало пісень та романсів на вірші класиків української літератури: Т. Шевченка, І. Франка, Л. Українки. Його улюбленими співавторами-поетами були В. Сосюра, М. Рильський, П. Воронько, Д. Павличко, І. Кутень. Є в творчості Кос-Анатольського твори на вірші С. Єсеніна, Я. Райніса, а також цикл

романсів на тексти сонетів В. Шекспіра та чимало вокальних творів на власні тексти.

Виразовість черпає композитор у сфері лірики. Ліричний вислів, роздум, задушевна інтонація – і не лише в романсах чи піснях, де переважають інтимні почуття чи пейзажі-замальовки рідного карпатського краю, а і творах патріотичного звучання.

Стилістику пісенно-романсової творчості А. Кос-Анатольського визначає, насамперед, мелодика, яка базується на інтонаційній лексиці українського фольклору, масових пісень, музичного оточення.

Широким є коло жанрових різновидів його сольних вокальних творів. Тут і розгорнуті концертні п'єси, арії, монологи, рапсодії, і ліричні мініатюри, і жартівливі танцювальні сценки. Форма їх також різноманітна: куплетна, рондольна, тричастинна, варіаційна, наскрізна ...

Пісні і романси Кос-Анатольського за змістом, формою й жанрами є надзвичайно різні, але незмінним у них завжди виступає яскрава національна визначеність. З народної пісенної творчості композитор черпає теми і образи, виражальні можливості. Анатолій Йосипович звертається до різних фольклорних жанрів: епічних, жартівливих, ліричних, танцювальних. У мелодиці його пісень та романсів: інтонаційні звороти, ритміка, ладо-структурні особливості фольклору. Це і запозичення окремих фраз, речень, інтонаційно-ритмічних формул і творче переосмислення фольклорних ознак.

Майже сорок років писав Кос-Анатольський пісні і романси. На початку творчості він звертається до цього жанру епізодично. Твори 40 – 50-х років не виходять за межі інтимної лірики, вони розкривають внутрішній світ людини. Такими є романси на слова В. Сосюри “Бродить ніч”, “Попливли вечірні дими”, “Шаллю зорі золотой”. Зовсім іншим за жанром є романс “Рідна мати” на слова М. Рильського. Композитор називав його концертною арією (написаний для драматичного сопрано у супроводі симфонічного оркестру). У післявоєнні роки А. Кос-Анатольський створив свої кращі романси і солоспіви. Образи і настрої цих творів напоєні життєрадісним світосприйняттям. Поряд з народнопісенними ознаками, які живлять творчу палітру композитора, відчутним є потяг до інтонаційної сфери міського побутового романсу. Яскравим прикладом є пісня-романс на слова І. Франка “Ой ти дівчино з горіха зерня”. Цей елегійно-лагідний, водночас бентежно-схвильований твір є перлиною української вокальної лірики. Задушевна народнопісенна

поезія поета органічно зливається з музикою композитора. Письменник Я. Гоян у своєму нарисі “Заграва” писав: “Якби композитор не написав нічого, крім романсу “Ой ти дівчино з горіха зерня”, ім'я його все одно б зайняло своє місце в ряду класиків української музики”.

Ряд солоспівів Кос-Анатольський написав у характері танців, стилістично наближених до вальсу, польки і танго, бостона. Прикладом цього є “Незабутній вальс” на слова А. Пашка, де використано кращі традиції української пісенної лірики. Мелодія вальсу – емоційно насичена, кантиленна, підпорядкована пружній вальсовій ритміці.

Переосмислення ознак сучасних танців зустрічаються в багатьох творах композитора: “Коли заснули сині гори”, “Карпатське танго”, “Зоряна ніч” (слова Кос-Анатольського), “Білі троянди” (слова Р. Братуня), “Магнолія” (слова В. Романюка). Композитор використовує в них і фольклорні елементи, і колористичну гаму блюзових гармоній, примхливу ритміку, барвистий оркестровий супровід та інші елементи естрадної музики.

Багато солоспівів Кос-Анатольський написав для колоратурного сопрано. Вони об'єднані у “Солов'їні романси” за спільністю образів та настроїв. У них змальовано дівоче кохання, біль розлуки, мрії про щастя. Почуття героїв розкриваються на фоні мальовничої природи. Свідками їх зустрічей є пишна троянда, червона калина, весняний вітер, соловей – співець кохання.

Мелодика творів – ніжна, емоційна, інтонаційно наближена до народних ліричних пісень. В багатьох солоспівах є великі вокалізовані каденції, насичені колоратурними пасажами інструментального типу.

Карпатський край, його неповторна краса, люди, які живуть на цій землі – ці теми і образи оспівані композитором у солоспівах “Пастушка” (слова І. Кутеня), “Думала смерека” (слова Д. Павличка), “Гуцульщина” (слова А. Патрус-Карпатського). Серед цієї групи вирізняється солоспів “Ой піду я межі гори” (слова А. Кос-Анатольського), який відтворює барвисту картину побуту гуцулів. Тут і чарівний гірський пейзаж – “смерекові ліси, бори”, і звуки музики на сільському святі, і перші почуття молодої гуцулки. Все це розмаїття образів втілено у двочастинній формі, динамізованій варіантним розгортанням тем – рапсодичної, імпровізованої та коломийкової. Романс завершується ефектною кодою, блискучим колоратурним вокалізмом.

Як і всі українські композитори, Кос-Анатольський створив ряд чудових мініатюр на вірші Т. Шевченка. Натхненний світ поезії

Великого Кобзаря органічно злився із задушевними мелодіями, щедро напоєними народними інтонаціями. Солоспіви “Давно те минуло”, “Ой тумане, тумане”, “Сонце заходить”, “Є на світі доля” – увійшли у музичну Шевченкіану.

Цікаву сторінку творчої біографії композитора становлять його вокальні ансамблі. Це і переклади сольних пісень і романсів, і спеціально написані твори. Особливо багато з них написано для жіночого вокального тріо, квартету, чоловічих дуєтів та квартетів.

Пісні “Тайна синіх гір” (слова композитора), “Стежка в парку” (слова І. Франка), “Дожидала милого” (слова І. Кутеня), “Недоспівана пісня” (слова А. Пашка) увійшли до репертуару тріо сестер Байко та інших колективів.

Справжньою школою опанування національного стилю стала для А. Кос-Анатольського робота над сольною обробкою народної пісні. Перші зразки він створює в 1949 році для славетної української співачки Соломії Крушельницької (“Ой прийшов я до двору” і “Ой п’ю ж бо я горівоньку”).

Надзвичайно поетичним є цикл обробок народних пісень з голосу Л. Українки, куди ввійшло 10 пісень народного та літературного походження: “Було колись, дівчино”, “Чом, чом, земле моя”, “Не питай, чому в мене заплакані очі” та інші.

Улюбленим жанром А. Кос-Анатольського були твори для дітей: для хору, соло, ансамблів, музика до вистав, пісні-загадки для малят (“Карпатська легенда”, “Сестричка Марійка”, “Подарунок мамі”).

А. Кос-Анатольський написав багато творів. Створюючи пісні та романси для різних колективів, ансамблів, виконавців-солістів, він завжди узгоджував свої задуми з творчою манерою конкретних співаків, враховував їхні

амплуа, особливості голосових даних. Анатолій Йосипович радився з виконавцями, по можливості задовольняв їхні побажання. Міцні творчі зв’язки були у композитора з львівськими артистами, солістами оперного театру: народними артистами України Павлом Кармалюком, Ніною Шевченко та іншими.

В його романсах для колоратурного сопрано віртуозні вокальні прийоми органічно і природно вплітаються в музичну тканину. Співаки люблять співати пісні та романси Кос-Анатольського. Серед виконавців солоспівів композитора – зірки українського бельканто, Є. Мірошніченко, Б. Руденко, Д. Петриненко та інші.

Висновки. Вокальні твори А. Кос-Анатольського користуються популярністю і любов’ю, як виконавців, так і слухачів. Мелодичне багатство, різноманітність ритмів та гармонічних барв, яскрава образність тематичного матеріалу, продумане ставлення до синтезу музики і слова, багатство форм і жанрів вокальних творів композитора, виділяють їх серед інших подібних творів. Зручні теситурні умови, мелодійне голосоведіння, емоціональне образне насичення, роблять твори композитора цікавими і бажаними для активного впровадження в репертуар студентів музично-теоретичних факультетів, що значно збагатять духовний і професійний арсенал майбутнього вчителя музики.

1. *Анатоль Кос-Анатольський у спогадах сучасників (упор. і редактор Т. Дубровний), АЗ-Арт. – Львів, 2009.*

2. *Волинський Й. Анатолій Йосипович Кос-Анатольський, – К.: Мистецтво, 1965. – 76 с.*

3. *Кияновська Л. Стильова еволюція Галицької музичної культури XIX – XX ст. – Тернопіль: СМП, Астон, 200. – 339 с.*

4. *Терещенко А. Анатолій Кос-Анатольський. – К.: Музична Україна, 1986. – 80 с.*

Стаття надійшла до редакції 17.11.2010

Джерела мудрості

*“Немає загадки таланту.
Є вічна загадка любові”*

“Щоб шанувати, треба мати талант; щоб заздрити, таланту не треба”.

*Григорій Шютюник
письменник*

